

הלכות מזוזה

שיעור

בית קטן פחות מדי על די
הפתוח לבית גדול
בית שער ואוצר
הפחות מדי על די

תוכן הענינים

בית שער ובית האוצר הפחות מד' על ד'

1.....	הפתחי תשובה בשם החמודי דניאל.....
2.....	המקדש מעט והגדולי תרומה.....
2.....	רבי עקיבא איגר.....
2.....	הערוך השולחן.....
3.....	החזון איש.....
5.....	האגרות משה.....
5.....	שו"ת היוסף אומץ - מהריא"ז.....
6.....	סיכום השיטות.....
6.....	ראוי לתשמישו.....
6.....	בית שער.....

בית שער ובית האוצר הפחות מד' על ד'

הפתחי תשובה בשם החמודי דניאל

הפתחי תשובה הביא מהחמודי דניאל ז"ל, בס' חמודי דניאל כ"י, נראה דוקא בית דירה צריך דוקא שיהא ד"א על ד"א, אבל בית שער ומרפסת וגינה, אפי' לית בהו ד' על ד' חייבין. ועוד נראה, במי שיש לו בית גדול, ויש לו חדרים קטנים להניח שם חפצים, דחייבים במזוזה ע"כ, עכ"ל. לכאורה כותב שני דינים, דין הראשון שזה שבעי דע"ד הוא מחמת שאם לא כן הוי אינו ראוי לדירה, אם כן בית שער ומרפסת וגינה, שאינם חייבים מחמת שהם בית דירה, אלא מחמת שהם כמו שער המוליך לדירה, שפיר חייבים אף שהם פחותים מד' על ד'. ודין שני הוא המקרה של הריא"ז ורע"א, שאם יש חדר קטן לפניו מחדר גדול, חייבים, ולכאורה הוא מטעם שהוא כפתח של הגדול. אבל אם כן סתם הרבה שלא פירש אופן החיוב שהוא מצד ימין של כניסת הגדול. ואולי דין השני הוא רק המשך של הדין הראשון, שגם בחדר שהוא עשוי רק להכניס בו חפציו לא בענין ד' על ד', שלא צריך לדור שם, ודי בשיעור שמספיק לו להניח שם חפציו. ולפי זה שפיר סבר שבכל ענין חייב והחיוב הוא מצד ימין לכניסת הקטן, שהוא חייב מצד עצמו, שיש לו השיעור שצריך לו למה שהוא עשוי. ואם כן שני הדינים הם ממין אותו יסוד, בית שער שאין עשוי לדירה אלא להוליך לבית דירה, ובית אוצר שאין עשוי לדירה רק לאחסן שם חפציו.

אבל אם כן למה נקט דינו לגבי חדר קטן שבתוך חדר גדול, ולמה לא כתב בקצרה שבית אוצר לא צריך ד' על ד'. ושמו משום שאם הוא בית אוצר נפרד, רק ראוי לשימוש זה, אם הוא לפחות ד' על ד'. אבל אם הוא עשוי תוך בית דירה, שפיר יכול להשתמש לשימת חפציו אף שהוא פחות מד' על ד'. אבל אם כן כיצד מחלקים כל זאת מדעת עצמנו, שבית בפני עצמו צריך שיעור, ובית תוך בית לא צריך שיעור, וכי אין צריך שום שיעור, ומה שיעורו, ויש להשיב.

שוב ראיתי דברי החמודי דניאל בפנים, ושם באמת כתב לחייב בשניהם, דהיינו אף אם הוא חדר בפני עצמו. ובאמת גם ראיתי שיש אחרונים שמחלקים כך, שאף לחמודי דניאל בית אוצר שהוא חדר בפני עצמו פטור. ואחרים השיגו עליהם שבפנים בחמודי דניאל מבואר שאף בכי האי גוונא מחייב, וכעת אקצר. וכן הא דמחלק החמודי דניאל את דינו לשנים, בית שער, ובית אוצר, ולעיל העלנו שהכל מיסוד אחד, שכל שהוא ראוי למה שעשוי חייב, בפנים נתבאר יפה למה חילקו, ששני דינים נקט.

זה מקצת לשונו, ונראה דדוקא בדירה שדרינן בו בענין דע"ד, אבל בית שער ומרפסת והגינה שאין בהן דירה כלל, ואין ראויין כלל לדירה, וחיובן הוא משום הבית דירה פתוח להן, חייבין אפילו אין בהן דע"ד. וכו'. ועוד נראה דמי שגר בבית גדול ויש לו חדרים קטנים להניח שם חפצים דחייבים במזוזה. וכן כל הנהו המוזכרים בסעיף א', רפת ולולין ואוצרות, וכן בסעיף ב', בית התבן בית העצים בית הבקר, בכל הנהו לא בענין דע"ד. אלא כל היכי דחזי למילתיה חייבין, דלא בענין דע"ד אלא בבית דירה, עכ"ל.

אם כן נתברר כל מה שדנתי בדבריו לעיל, שבאמת כותב שני דינים, משני טעמים אבל קרובים חד לשני במקצת. דין ראשון כותב לחייב בית שער אף שאין בו דע"ד, משום שכל טעם דע"ד הוא משום שבענין בית, וליכא. אבל חיוב בית שער הוא מדין בשעריך, כמו שערי מדינות ועיירות, ושער בודאי אינו בית ואינו ראוי לדירה, וחיובם הוא רק משום שמולכים לבית. ולרי"ף ודעימיה, חיוב בית שער הוא גם מטעם בשעריך, שאם מולכים לבית חייבים כמו שער. אם כן למה לא יתחייב הבית שער אף שאין בו דע"ד. ודין שני שזה שבענין דע"ד כדי שיהיה נקרא בית, דהיינו ראוי לדירת קבע, הוא רק חדרים ששם עיקר דירתו. אבל חדרים שעשויין לאוצר, שאין שם עיקר דירתו, ומכל מקום נכללים

בבית, כיון דחזי למילתיה חייבין. וכנ"ל אינו מחלק בין בית קטן הפתוח לגדול, או בית קטן העומד בפני עצמו.

המקדש מעט והגדולי תרומה

המקדש מעט הנ"ל חולק מפורש על שיטת החמודי דניאל, שכתב לפני המובא לעיל מדבריו ז"ל, בס' פתחי תשובה סק"ט הביא דבית שער ומרפסת דסעיף ז', כשחייבין, וחדרים קטנים שבבית גדול, כל זה גם באין בהם ד' ע"ש. ואינו נכון, דכל פחות מד"א חור בעלמא הוי לגבי מזוזה, כבד"ק ס"ק י"ט. ומה שצדד מקודם דאינו כחור היינו לענין פתח שבין חדר הקטן להבית, אבל לא לחייב פתח שבחדר קטן לר"ה, עכ"ל. ושוב ממשיך לחלק עוד כנ"ל שסבר שהיכא שאין לחדר קטן פתח לחוץ הפתח שבינו לבית הגדול פטור ממזוזה, ואם יש לו פתח, אז דוקא אותו פתח חייב, אבל הפתח השני שפתוח לחוץ פטור. והכל מכח הסברא שכתב הדעת קדושים שם בסוף דבריו שפחות מד' על ד' הוי כחור בעלמא, והדגיש דהיינו לענין מזוזה (עיין מהרש"ם ס' קנ"ד בשם המהר"ם שיק). וכן סבר הגדולי הקדש, בסימן רפ"ט ס"ק ט', עיי"ש שהאריך לבאר שו"ת מהרי"ל על פי סברא זו, של חור בעלמא, וגם המקדש מעט שם ציין לעיין בדבריו. גם מבואר שחלק המקדש מעט מפורש על שני דיניו של החמודי דניאל בין על דינו של הבית שער, ובין על דינו של בית קטן הפתוח לגדול, והכל משום סברא זו, שפחות מדע"ד הוי כחור בעלמא. וממילא שוב אין מקום גם לדינו הראשון שבית שער פחות מדע"ד יתחייב מדין שערים, שאינו נחשב בית שער רק כחור בכותל הגדול.

רבי עקיבא איגר

וכן נראה שחולק עליו הרע"א, לפי מה שנתבאר כוונת החמודי דניאל לעיל, שמחייב מטעם שהוי ראוי לתשמישו, וממילא לא אכפת לן שאי אפשר לדור שם דירת קבע. שאם כן יוצא שחייב משום החדר הקטן, והצד ימין הוא לתוכו, ואילו רע"א כתב שהחיוב הוא מצד החדר הגדול, וממילא משמעותו שצריך לקבוע המזוזה לצד ימין שהוא כלפי כניסת החדר הגדול. אולם רק רואים שפליג על דינו השני, אבל על דין הראשון של בית שער, אפשר שמודה לו, שחיובו לא משום בית.

רק שהיה אפשר לומר שלא פליג רע"א עליו, דדילמא רק דיבר הרע"א היכא שאין החדר קטן מיוחד לאוצר שהוא ראוי לתשמישו, אלא על חדר שמשמש שם כדירתו. אולם הרע"א כתב כנ"ל, אבל בחדר שלפנים מחדר (שקורין קעמערכי), שיוצאים מחדר הגדול לחדר הקעמערכי, ע"כ. וראיתי בספר לקט הלכות המצויות במזוזה, (ר' יהודה אריה דינר) פרק ג' בהערה ו', שמפרש שמילה קעמערכי בלשון אשכנז פירושו, חדר מחסן. אם כן מפורש ברע"א שדבריו קאים גם על בית אוצר, ואע"פ כן סבר שאין החדר חייב מצד עצמו, רק הפתח שבינו לבית גדול חייב מצד כניסה לבית הגדול. ובספר הנ"ל מסיק, וכן מטו משמיה דהחזון איש שהגרע"א חולק אשיטת חמודי דניאל.

הערוך השולחן

וכן כתב הערוך השולחן מפורש, שכנ"ל על הא דפטר השולחן ערוך בית פחות מדע"ד כתב, ודע דבשני דינים אלו, באין בו ד' אמות, ואין לו תקרה, נראה דזהו בחדר יחידי, או בהפתח שיוצאין בו לחוץ, וכו'. אם כן סבר שרק חייב בחד מזוזה, בהפתח שבו נכנסין לחדר הגדול, אבל לא בהפתח שנכנסין ויוצאין מהחדר הקטן, ואינו מחייבו כבית שער. הרי לא סבר לומר שכיון שהחדר קטן עומד לתשמישו שפיר חייב אף שהוא פחות מד' על ד'.

אלא שמזה אין ראיה ברורה שיחלוק לגמרי על סברת החמודי דניאל. שנתבאר באורך במקום אחר ששיטת הערוך השולחן להלכה, שחיוב הבית שער הוא דוקא אם פתוח לבית, אף לר"י, ואע"פ כן החיוב הוא רק מדרבנן מכח גזירה אטו הבית עצמו שהוא פתוח לו. ממילא פשוט שלפי זה רק יהיה חיוב בבית שער אם הוא ד' על ד', שכל חיובו הוא גזירה שמא לא יתן מזוזה אף בבית דירה עצמה.

אבל לעולם אימא שהיכא שאיכא חדר קטן סתום שראוי לתשמישו גם הערוך השולחן יודה שהוא חייב.

אבל לכאורה אין זה משמעות דבריו, שכנ"ל הימשך הערוך השולחן לבאר שלגבי הפתח שבין החדר הקטן לגדול יש חיוב מצד כניסת הבית הגדול. ואילו סבר כהחמודי דניאל למה תפס דוקא החיוב בענין זה, שיש הרבה מקרים שגם יהיה חייב מצד כניסת החדר הקטן. אבל יש לדחות זה שכיון שהתחיל במקרה שיש לחדר קטן פתח לחוץ גם גמר דבריו בו. אבל אין הכי נמי אם לא היה לו פתח לחוץ היה מודה לדברי החמודי דניאל שאף באופן זה חייב, ובכגון זה חייב בימין כניסת הקטן. מכל מקום בפשטות מאחר שנקט החיוב של החדר קטן רק משום כניסה לחדר הגדול, וגם היסק שמוכרח לומר זאת משום שדל החדר הקטן עדיין חייב הפתח שנכנסים בו לגדול. מזה משמע שרק סבר לחייב מחמת כניסה לגדול, ואילו סבר כהחמודי דניאל היה לו לבאר זאת.

החזון איש

וכנ"ל החזון איש הקשה על רע"א לפי הצד שלו לפרש מחלוקת רבי יוסי ורבנן דוקא בגינה פתוח לרשות הרבים, אבל אם היה סתומה שניהם מודו שהפנימי עיקר, והבית שער שבין הבית לגינה פטורה. לפי זה הקשה על הרע"א שגם הפתח שבין החדר גדול לקטן, נחשב לפתח של הפנימי, והיה צריך להיות פטור. וישב שלפי צד השני שלו לפרש מחלוקת רבי יוסי ורבנן, אף בגינה סתומה, ועדיין אמרין שמעלת הבית קובע אף כנגד הפנימי, אם כן לפי רבי יוסי, שקיי"ל כוותיה, אתי שפיר פיסקו של הרע"א. אם כן מקושיתו בפשטות משמע שחולק על החמודי דניאל. שכתב כנ"ל בקושיתו שמתעם פנימי היה נותן שהוא פטור, ואילו לחמודי דניאל החדר הפנימי הוא באמת חייב מחמת עצמו. אלא שאיכא לדחויי שלדברי רע"א הקשה, כלומר שלדבריו שסבר שצריך לתת המזווה לצד ימין של כניסת הבית, ועל כרחק לא סבר שהחדר פנימי חייב בפני עצמו, היה לו לפטור לגמרי מחמת שהפנימי יותר עיקר. אבל לעולם איכא למימר שלא בא לחלוק על החמודי דניאל, ושפיר היה מסתפק גם בשיטתו שאיכא למימר כדבריו שבאמת הוא חייב מחמת הפנימי עצמו. אלא שכל זה דוחק, שהיה לחזון איש לברר זאת, שבאמת בלאו הכי לא סבר כהרע"א אלא שבאמת הוא חייב מצד ימין של כניסת החדר הקטן. ולפחות אחר שיישב דבריו לפי הצד השני שלו, היה לו לבאר שמכל מקום להלכה יש עדיין לפקפק לאיזה צד ישם המזווה, לימין הבית הגדול כרע"א, או לימין הבית הקטן וכהחמודי דניאל.

אבל רק יש משמעות שחולק על הדין השני של החמודי דניאל, שחדר קטן דחוי למלתיה חייב. אבל אין ראייה שיחלוק על הדין הראשון, שבית שער חייב אף בפחות מדע"ד, שזה כנ"ל מטעם אחר מלבד הטעם שחזי למילתיה, שהוא כנ"ל שחיובו מדין שערים, ושערים אינם מקום דירה.

אבל עדיין צריך עיון, שהחזון איש בסימן קס"ט ס"ק ג', מקשה שלפי דברי הרע"א למה לא יתחייב הפתח שבין בין הכסא לבית, לצד ימין של כניסת הבית. שכמו שסבר רע"א שהפתח שבין בית גדול לבית קטן חייב ככניסה לבית גדול, הוא הדין כניסת הבית מבית הכסא יחשב ככניסת לבית דירה. ז"ל, ויש לשאול לפ"ז, אם יש חדר ביה"כ פנימי, יהא הפתח חייב במזווה בימין הכניסה מביה"כ לבית, ומשום נקיון אפשר לכסות, עכ"ל. ומתוך שאני בית הכסא מבית קטן, שאף שבבית קטן רואים אותו כאינו בית דירה כלל, וממילא יציאה ממנו לבית גדול הוי ככניסה לבית. אבל בית הכסא שפיר הוי בית דירה, אלא שפטור מחמת שלא הוי דירת כבוד. אם כן יש לילך אחר הפנימי, ולומר שהפתח עשוי לבית הכסא הפנימי, ולא לחדר שנפתח לו שהוא חיצון לו. ז"ל, וכמו כן יש לקיים דינו של הגרע"א ולומר, דבית שיש בו דע"ד חשיב טפי, ושדינן לה להאי פתחא בתר חדר החיצון החשוב, אבל בחדר ביה"כ אין הדין כן, שהרי שימוש ביה"כ חשיב דירה. כדמוכח יומא י"א ב', דבית שער ממעט משום שאינן בית דירה, וביה"כ ממעט מפני שאין עשוי לכבוד, אבל דירה הוא. וכיון דדירתו חשובה, הפתח מתיחס אליו ולא לבית החיצון,

עכ"ל. ומסיק החזון איש לתרץ מה שעדיין קשה, על פי ההנחה שסתם בית הכסא אין בו דע"ד. שאם כן קשה, שעדיין יוצא מבית קטן לבית גדול, ואף שהבית קטן הוא בית הכסא, לכאורה כיון שהיא פחותה מדע"ד לא נקרית בית, וחזר הקושיא למקומה. ומתרץ ז"ל, וגם אין מפסיד מה שאין בו דע"ד כיון דראוי לתשמישו, והלכך לעולם פתח ביה"כ פטור מן המזוזה, עכ"ל.

אם כן לפי מה דמסיק החזון איש, שבית הכסא שהוא פחות מדע"ד עדיין נחשב דירה מחמת שהוא ראוי לתשמישו. לכאורה משמע שסבר כסברת החמודי דניאל, שאם החדר ראוי לתשמישו אף בפחות מדע"ד, שפיר נקרא בית דירה, וחייב במזוזה אם הוי דירת כבוד. וזה סותר מה שדייקנו לעיל מדבריו שלא סבר כהחמודי דניאל לפחות לענין דינו שאם ראוי לתשמישו נקרא דירה, עיין לעיל פירשנו. ולומר שהחזון איש רק הקשה ומתרץ דברי הרע"א בחדר קטן שאינו ראוי לתשמישו, גם כן אין לומר כנ"ל, שרע"א נקט בדבריו קעמערכי, שפירשו מחסן עיין לעיל. ועל כרחק לומר שיש לחלק בין בית הכסא למחסן. שרק לגבי חדר כבית הכסא סבר החזון לומר שכיון שראוי לתשמישו נחשב בית דירה, אבל לא לגבי מחסן, וזה צריך ביאור.

ועיין בחוט השני רפ"ו ס"ק ט"ו שכתב לתרץ זאת ז"ל, ובאמת החזו"א איירי רק לענין היכן לקבוע את המזוזה, אבל לעצם הדין, חדר פחות מד' פטור מן המזוזה, עכ"ל. נראה שבא לתרץ דברי החזון איש, שזה שכתב החזון איש שבית הכסא שראוי לתשמישו נחשב דירה אף בפחות מדע"ד, היינו דוקא לענין שנחשב הפתח שבין בית הכסא לבית, כפתח לבית הכסא. וממילא אותו פתח פטור ממזוזה, שאינה פתח לבית הגדול. אבל לעולם אף אי הוי בית הכסא דירת כבוד, אם אין בו דע"ד עדיין היה החזון איש אומר שפתחה פטור ממזוזה, שלגבי חיוב מזוזה לא נתכוון לומר שנחשב לבית מחמת שראוי לתשמישו. וזה צריך ביאור איך מחלקים כזה. ונראה שסברת החוט השני הוא לומר, שכבר נתבאר שנסתפק החזון איש אם פנימי קובע אף כנגד בית, או בית קובע כנגד פנימי. אם כן בזה סבר שאם הפנימי גם ראוי לתשמישו, אף שאין נקרא בית ממש, מכל מקום בודאי אמרינן שעשוי הפתח לפנימי, מאחר שהוא ראוי לתשמישו. אבל לגבי שיתחשב לבית ממש אף שהוא פחות מדע"ד, לזה לא מועיל הסברא של ראוי לתשמישו.

ומסיק החוט השני, וכן הוא למעשה, חדר שאין בו ד' על ד', שמיועד לשימושי הדירה, וראוי לתשמישו, פטור מן המזוזה. אא"כ יש בו כדי לרבע, דקובע מזוזה בלי ברכה לדעת הש"ך, והחו"א פוטר ממזוזה, עכ"ל. וזה כשיטתו שכיון שהחדר ראוי לתשמישו, כגון מחסן, החזון איש סבר שמאחר שהוא פנימי וגם ראוי לתשמישו, נחשב פתחה כפתח לקטן. וכיון שהקטן פטור שהוא פחות מדע"ד, ואף שהוי ראוי לתשמישו, אותו פתח פטור מזוזה, שלא הוי פתח לגדול. ואם יש בו ט"ז אמות מרובעות, אז לש"ך שסבר שהוא ספק נחשב לדע"ד, חייב במזוזה לימין כניסת חדר הקטן, ולחזון איש שודאי נחשב שאין דע"ד פטור לגמרי.

וראיתי בספר נוה שענן על הלכות מזוזה דף קב, שרצה לתרץ בחילוק אחר, שסבר שיש לחלק בין דירה גמורה, כגון בית הכסא, ובין דירה שאינה גמורה, כגון מחסן. דאיכא למימר שרק סבר החזון איש שיש לומר סברת ראוי לתשמישו לשוויה הבית כבית דירה, ואף שהוא פחות מדע"ד, היכא שעושים בחדר דירה גמורה. אבל באין עושים שם דירה גמורה, אף שראוי לתשמישו, לא נחשב לבית בפחות מדע"ד. ועיי"ש שרצה לומר שאם כן בית קטן שמשתמשים בו לעריסה של תינוק, אף שאין בו דע"ד כיון שראוי לתשמישו, החזון איש יודה לחמודי דניאל שחייב בימין כניסת החדר. ולי נראה שאף שיש מקום לעריסה באותו חדר, עדיין אין ראוי לתשמישו, שחזר כזה צריך גם מקום לאחרים, והוי כחדר רגיל שפשוט לכולי עלמא שאינו חייב מחמת עצמו. אבל עיקר חילוקו לפרש דברי החזון איש, שיש לחלק בין דירה גמורה, לדירה שאינה גמורה, איני חולק שהוא נראה סברא ישרה. אבל גם איכא למימר סברא להיפך, שאם עושים דבר שהיא דירה גמורה, רק שם אמרו חז"ל שבפחות מדע"ד אי אפשר לדור בקביעות. אבל אם אינו דירה גמורה, על זה לא דיברו חז"ל, ושפיר

יש דברים שהוי המשך מהדירה, כמחסן, שראוי לתשמישו ואף וראוי לסייע דירתו ואף לדירת קבע, אף בפחות מדע"ד.

גם הפרשה סדורה פרק א' אות י"ד דן בחמודי דניאל, ובסתירה הנ"ל שבחזון איש. וכותב כמה ראיות דלא כהחמודי דניאל, חדא, שהרמב"ם סתם ואמר כל בית שאין בו דע"ד פטור מזוזה, וגם מהרע"א וכל המביאים דבריו משמע דלא סברו כהחמודי דניאל, כמוסבר לעיל. ואחר כך כותב לתרץ שיטת החזון איש וז"ל, מיהו אם הם מיוחדים לשום תשמיש מיוחד שידוע דדי לו בפחות, אפשר דמחייבין מטעם חזו למלתיה כמש"כ מרן ז"ל להוכיח מביה"כ, וכו', וצ"ע, עכ"ל. לכאורה מדכתב לחלוק על החמודי דניאל לגבי מחסן, ושוב נראה כמקיים דברי החזון איש לגבי בית הכסא. על כרחך לומר, שכוונתו כשכתב, "מיוחדים לשום תשמיש מיוחד שידוע דדי לו בפחות", עיקר דבריו הם מילת ידוע. והוא כלומר שדוקא בית הכסא ידוע דדי לו בפחות מדע"ד, דכך הוא שיעור סתם בית הכסא. אבל אם אין ידוע שראוי בפחות לא, ואף שיש הרבה שעושים חדר לאצור שם חפצים בפחות מדע"ד, לא משום זה אמרינן שנחשב לראוי לדירת קבע. שיש גם הרבה בית אוצר שהם גדולים מדע"ד, ורק ראויים לתשמישם אם הם גדולים מדע"ד. ואם כן אותם שהם פחות מדע"ד אף שראויים למה שנעשו, לא משום זה נחשב מקום זה לבית דירה, או כהמשך לבית דירתו.

האגרות משה

וכן האגרות משה שהקשה כנ"ל על רע"א לפי הבנתו שבא לחייב משום יציאה לחדר הקטן, שאין יציאה מחייב. ומסיק שלכן לדינא הוא פטור, לכאורה מפורש שגם לא סבר כהחמודי דניאל. שמאחר שבא לברר ההלכה בחדר זה, ופוסק שהוא פטור, אילו סבר שמכל מקום חייב בצד כניסת החדר הקטן, בודאי היה צריך לברר זאת. וגם מהאגרות משה רק רואים שחולק על הדין השני, אבל הדין הראשון של בית שער, לא רואים, וכנ"ל על דברי החזון איש.

שו"ת היוסף אומץ - מהריא"ז

ובאמת בפשטות גם מלשון הראי"ז הנ"ל משמע שלא סבר כסברת החמודי דניאל. לא מיבעי אם נפרש דבריו בחדר סתום, אז בודאי יהיה ברור שהוא חולק, שכנ"ל חייב מחמת שהוא כניסה לבית גדול, ואילו לחמודי דניאל החיוב הוא מחמת החדר הקטן. אלא אף אם נאמר כנ"ל שדיבר דוקא היכא שיש פתח לחוץ וכמשמעות הפוסקים הנ"ל, עדיין בפשטות נראה שלא סבר הכי. שז"ל שוב, וכן נראה בעיני, שאם היה בית גדול פתוח לבית קטן, שאין בו ארבע אמות, בין שהיה היכר ציר לצד הבית הגדול, בין שהיה היכר ציר לצד הבית הקטן, חייב במזוזה, שפתחו של גדול הוא נחשב, עכ"ל. ולכאורה אין לומר שרק בא לבאר שבית שער הפתוח לבית, אף שההיכר ציר הוא לצד הבית שער, עדיין נחשב כפתח הפתוח לבית. שאם כן לא היה צריך לבאר זאת לגבי חדר קטן דוקא, אלא סתם היה לו לפרש שבית שער החייב במזוזה, הוא אף אם ההיכר ציר לצד הבית שער. אלא פשיטא שהיה הוה אמינא לפטור בית שער זו, מאחר שהוא פחות מד' על ד', והייתי אומר שאף אם ההיכר ציר לצד הבית עדיין פטור שני פתחיו, שאין לו דין בית שער. שהיה הוה אמינא שכיון שפתחו השני שלצד חוץ של הקטן באמת פטור, שאין נחשב לבית שער לגבי מזוזה, אם כן נימא שגם פתחו שבפנים אינו חייב משום בית שער, וכל שכן אם ההיכר ציר לצד הקטן. ולזה מחדש שאע"פ שאין נחשב לבית שער, זה לא מגרע מחיוב הפתח שבין הגדול לקטן, דדל הבית שער מהכא, עדיין חייב הפתח ההוא ככל שאר פתח שנכנסים דרכו לבית מרה"ר או מגינה.

ועיין בשו"ת יוסף אומץ סימן ט"ז, שהשואל כתב ראייה זו, והיוסף אומץ חלק עליו. אבל לא כתב בבירור למה חלק, רק הביא ראייה מהר"ן שהיה מחייב שני הפתחים בכי האי גוונא. שדייק בר"ן שהיה סובר שאם הפתח שבין הבית שער לבית חייב, אז גם הפתח שבין החצר לבית שער חייב, עיי"ש. ומסיק שאין ראייה מריא"ז דלא איירי במציאות זה, אלא באותו מציאות הנמצא כזה אל שער מקומו. אבל לא בירר למה היתכון. ואולי כוונתו שהריא"ז לא דיבר כשיש שני פתחים,

אלא בחדר סתום, ובזה מודה שיסבור הריא"ז שאין חיוב מצד הבית קטן, אלא מצד הבית גדול, ודלא כהחמודי דניאל. אלא שלשונו, אלא שער מקומו, קצת לא משמע הכי, וצ"ע. וגם הראיה שמביא מהר"ן עיי"ש, לא הייתי יכול להולמו, וצריך לי עוד עיון בדבריו. ואף הוא כתב בסוף התשובה ז"ל, ובשגם יש לדחות בכל האמור, אנן אדחויי לא סמכינן, וכו', ואם נפשך לומר אודי לי מיהא דמספיקא לא נפיק, עכ"ל, אם כן מודה הוא שאין דבריו מוכרחים.

סיכום השיטות

ראוי לתשמישו

בראשונים:

לכאורה יש משמעות מסתמית דברי הרמב"ם שאינו סובר שחייב אף אם ראוי לתשמישו, כדהביא הפרשה סדורה. וכן יש משמעות בדברי הריא"ז, אלא שדחה החיד"א ביוסף אומץ את הדיוק.

באחרונים:

סתמת השולחן ערוך משמע שפטור. המקדש מעט, והגדולי תרומה כתבו מפורש, דאפילו ראוי לתשמישו אינו חייב במזוזה, שהוי כחור בעלמא, וכן כמעט מפורש שחולק הרע"א, והאגרות משה. הערוך השולחן אין מפורש בדבריו מאי סבר בזה, אבל כתבנו שמשמעות דבריו שגם הוא חולק על סברא זו, וכן הוא המשמעות של החזון איש. עוד ממה שלא נתבאר עד עתה, החיי אדם בכלל ט"ו ס"ק י"ב, כתב מפורש שבית האוצר חייב אם יש בו שיעור בית, וכן הוא בפתחי תשובה רפ"ו ס"ק ב' בשם יד הקטנה לענין לול של תרנגולים.

מאידך החמודי דניאל גם מובא בפתחי תשובה כותב לחייב, והמהר"ם שיק תלה את דין זה במחלוקת ראשונים הרא"ש והמרדכי לענין מוכר בית ופתוחים לו בתים קטנים, להרא"ש לא חשיב בית קטן שאין בו דע"ד ולמרדכי חשיב ראוי לתשמיש.

בית שער

ראשונים

הריא"ז אף שלהרבה אחרונים מדובר בבית שער, אין ראיה שיחייב גם הדלת השני שפתוח לחוץ, ואדרבה כתבנו שמשמעות דבריו לפטור אותו הפתח, אלא שהחיד"א דחה המשמעות.

אחרונים

החמודי דניאל מובא בפתחי תשובה סבר שחייב, וכן צידד החיד"א ביוסף אומץ והעלה שיש להחמיר מספק. וכן כתב המהר"ם שיק כדבר פשוט שחייב בבית שער, ואף שתלה כנ"ל דין בית קטן סתום במחלוקת ראשונים, בבית שער סבר כדבר פשוט שחייב לכולי עלמא. וכן פסק המהרש"ם לחייב אבל בלי ברכה.

מאידך המקדש מעט וגדולי תרומה כתבו שגם בית שער פטור הפתח שמוליך לחוץ. וכן הערוך השולחן כתב מפורש שהוא פטור, אלא שכתבנו שלכאורה זה לשיטתו שסבר שבית שער אף הפתוח לבית לתוס' הוי רק דרבנן, וכך סבר להלכה. אם כן אין ראיה שיחלוק לפי שיטות הרי"ף והרמב"ם בבית שער, ואם כן לפי מה שהעלנו במקום אחר שרוב אחרונים פסקו שלא כוותיה לגבי בית שער, אפשר שהיה מודה הערוך השולחן לשיטתם חייב.

וגם העלנו שאף שהרע"א וחזון איש והאגרות משה חולקים על דינו של החמודי דניאל לגבי בית קטן סתום, אבל אין ראיה מדבריהם שיחלוקו אף על דינו של בית קטן הפתוח לחוץ, ואף בפתח החיצון.